

Vullnetarizmi në kohë pandemie

Bujar Qerreti

Mjek i Përgjithshëm

Përderisa shëndetësia globale po përgatitet të futej në dekadën e re dhe vendimtare të përmbushjes së misionit të Mbulimit Universal Shëndetësor (UHC) dhe Objektivave të Zhvillimit të Qëndrueshëm (SDGs) të përcaktuara nga Kombet e Bashkuara dhe Organizata Botërore e Shëndetësisë, këtij qëllimi madhor të nivelit global i ju shtua edhe një ngarkesë tjetër e madhe me rastin e paraqitjes së rasteve të para të infeksionit me virusin SARS-CoV-2. Ngarkesë e cila ka sjellë një rend krejtësisht të ri të prioriteteve në shëndetësinë dhe politikat globale. Edhe pse rastet e para të infeksionit me SARS-CoV-2 besohet të jenë paraqitur nga fundi i vitit 2019, në ndërkohë disa vende të botës si Kina, Koreja, Irani, e dikur edhe vendet evropiane si Italia po ballafaqoheshin rëndë me shtim të rasteve të infeksioneve me virusin SARS-CoV-2. Kështu, gjendja po zgjerohej dhe thellohej derisa më 11 mars 2020, përmes një deklaratë publike OBSH-ja vendosi ta shpallë zyrtarisht gjendjen e pandemisë. Kjo gjendje emergjente shëndetësore gjithandej botës padyshim që ka shpërfaqur mangësitë reaguese dhe parandaluese të shëndetësisë globale, por ka vënë në pah edhe faktin që shëndetësia nuk është në vendin e merituar të prioriteteve të politikave globale në përgjithësi. Në anën tjetër, gjendja e pandemisë ka shpërfaqur edhe mangësitë në nivel nacional të sistemeve shëndetësore, e veçanërisht mangësitë sa i përket kapaciteteve humane të personelit shëndetësor.

pozitivisht rreth 8000 doktorë të rinj dhe studentë vullnetarë italianë brenda vetëm 24 orëve të para pas hapjes së konkursit për punë vullnetare. Sipas Departamentit Italian për Mbrojtje Civile ky numër i vullnetarëve nga ana e mjekëve të rinj dhe studentëve të fushave mjekësore ka qenë njëzet e pesë fish më i lartë se parashikimet e tyre. (<https://www.thelocal.it/20200323/nearly-8000-doctors-volunteer-for-italy-coronavirus-task-force/>). Ndërsa, në muajin mars 2020 Këshilli Federal në Zvicër kishte shpallur gjendjen e jashtëzakonshme, mjekët e rinj dhe studentët vullnetarë të fushave mjekësore së bashku me Asociacionin Zviceran të Mjekëve Asistent dhe organizata të tjera të shëndetësisë lansuan platformën online www.carenow.ch përmes së cilës mundësuan angazhimin dhe organizimin vullnetar të mjekëve të rinj dhe studentëve të fushave mjekësore duke i përcaktuar ata në ato spitale zvicerane që kishin nevojë më të madhe për personel shëndetësor. Sipas The Swiss Medical Students' Association, angazhimi vullnetar i mjekëve të rinj dhe studentëve të fushave mjekësore në Zvicër është organizuar nëpërmjet aktiviteteve të ndryshme si ofrimi i shërbimeve telefonike për qytetarë, ofrimi i shërbimeve të trajtimit të pacientëve, testimi i pacientëve, shërbimi komunitar, punë logjistike dhe administrative, punë në laborator, e deri edhe në angazhim të vullnetarëve në ekipet e menaxhimit të spitaleve si në rastin e spitalit Regionalspital Emmental në Bern.

Me këtë mungesë të kapaciteteve humane të personelit shëndetësor nuk janë ballafaquar vetëm vendet me të ardhura të ulëta dhe të mesme ku bën pjesë edhe Kosova, por edhe vendet me të ardhura të larta. Në muajt e parë të pandemisë e gjithë vëmendja ndërkombëtare ka qenë e orientuar në mbingarkesën e sistemit shëndetësor në Itali, që në atë kohë Italia konsiderohej si epiqendra kryesore e pandemisë me Covid-19 në botën perëndimore. Në fillim të pandemisë Italia ballafaqohej me mungesë të ekzekutimit të kapaciteteve shtetërore për shkak të politikave të papërshtatshme për adaptim ndaj situatave emergjente. Kjo ka ndikuar në gjuhëzimin e personelit shëndetësor, i cili nuk ka qenë i përgatitur edhe në aspektin e kapaciteteve humane. Megjithatë, mjekët e rinj dhe studentët e fushave mjekësore nga Italia kanë dhënë një shembull të mirë të ngritjes së kapaciteteve humane në situata emergjente në momentin kur në mars të vitit 2020 thirrjes së programit shtetëror të mbrojtjes civile i ju përgjigjën

Ndërsa në vendin tonë edhe përkundër masave të rrepta parandaluese që aplikoi Qeveria e Republikës së Kosovës, ne nuk i shpëtuam lehtë rritjes së numrit të rasteve. Situata që po krijohet nga gjendja e pandemisë në vendin tonë ka sfiduar edhe më shumë sistemin tonë shëndetësor (edhe pse i brishtë), si në aspektin e zhvillimit dhe implementimit të politikave shëndetësore nacionale, ashtu edhe në aspektin e organizimit të kapaciteteve të shërbimeve, e gjithashtu edhe të kapaciteteve në numër të personelit shëndetësor. Si rrjedhojë, institucionet e vendit tonë kanë ndërmarrë disa hapa esencial dhe të rëndësishëm për ofrimin e duhur të kujdesit shëndetësor gjatë gjendjes emergjente me pandemi. Një ndër vendimet më të rëndësishme që është ndërmarrë në mbështetje të sistemit shëndetësor të vendit tonë është vendimi i Ministrisë së Shëndetësisë (MSH), Institutit Kombëtar i Shëndetësisë Publike të Kosovës (IKSHPK) dhe Fakultetit të Mjekësisë (FM) pranë Universitetit të Prishtinës (UP) për të krijuar grupin e vullnetarëve për ofrimin e

Korrespondenca:
bujarqerreti@gmail.com

shërbimeve të ndryshme të kujdesit shëndetësor përgjatë pandemisë. Grupi i vullnetarëve nisi punën në pjesën e dytë të muajit mars 2020, i cili ende vazhdon të funksionojë dhe të luaj rol kyç në menaxhimin e gjendjes së pandemisë në Kosovë. Ky grup i vullnetarëve është përcaktuar të kontribuojë duke u angazhuar me punën e tyre në qendra të ndryshme shëndetësore të vendit tonë, si në kaudër të IKSHPK-së, në Klinikën Infektive (KI) të Qendrës Klinike Universitare të Kosovës (QKUK), në MSH, në qendra të mjekësisë familjare (QMF), në pikat hyrëse kufitare, në Qendrën e Studentëve në Prishtinë, e cila në muajt e parë të pandemisë u shëndrrua në qendër për karantinim të personave të ardhur nga vendet jashtë Kosovës. Brenda vitit të parë të pandemisë, në kuadër të thirrjes për punë vullnetare janë angazhuar më shumë se 250 mjekë të rinj dhe studentë të fushave mjekësore të vendit tonë.

Pak ditë para paraqitjes së rasteve të para të të infektuarve në vendin tonë, në kohën kur të dyshuarit me infeksion Covid-19 hospitalizoheshin direkt në KI dhe në kohën kur ende nuk ishin mbushur shtretërit e KI me pacientë, Dr. Fatbardh Gërguri nga fshati Bardh i Madh kishte shprehur gatishmërinë e tij vullnetare për të ofruar shërbime mjekësore për pasagjerët e ardhur në aeroportin ndërkombëtar të Prishtinës. Edhe pse familja e tij brengosej për rrezikimin e shëndetit të tij, Fatbardhi me vetëdije të plotë ndaj rreziqeve të mundshme kishte vendosur që vullnetarisht të ofroj shërbime shëndetësore duke kryer ekzaminime klinike për qindra e mijëra pasagjerë që ktheheshin çdo ditë në Kosovë. Secilën ditë të udhëtimit për në aeroport për të kryer punën e tij vullnetare, ai kuptonte çdo herë e më shumë se sa të ndjeshëm jemi si genie njerëzore dhe se si mund të ndryshojë jeta përnjëherë duke u rritur momentet e lumtura dhe harmonia me të cilën ishim mësuar. Megjithatë, për Fatbardhin puna e tij ishte më shumë se profesion, ishte mision për të shpëtuar jetë dhe pikërisht kjo e motivonte që çdo ditë të mbathte veshjet speciale mbrojtëse dhe të punonte me to për më shumë se 12 orë në ditë. Në bisedë me Fatbardhin ai thotë: “Ka qenë një situatë e re, me shumë të panjohura prej të cilave nuk e kemi ditur se çfarë na pret. Megjithatë, ne si profesionistë shëndetësor jemi ushtarë në vijën e frontit të sistemit shëndetësor dhe dihet se ushtari para çfarëdo lloj sfide kurrë nuk dezerton dhe kështu e kemi për obligim të ballafaqohemi me çfarëdo lloj sfide që na sjellë jeta.”

Ndërsa për Dr. Gent Jakupin nga Peja, i cili në fillim të pandemisë ishte afër përfundimit të punimit të diplomës, diplomimi ndërroi vend në listën e tij të prioritetëve. Me të parë konkursin për vullnetarë, Genti tregon se pa menduar dy herë ka vendosur të bëhej pjesë e mundësisë për të kontribuar, e cila nuk vjen shpesh në jetë. Pasi u pranua në grupin e vullnetarëve më 20 mars 2020, Genti u angazhua qysh nga fillimi në konviktet e Qendrës Studentore, të cilat shërbyen si qendër e karantinës për pasagjerët e ardhur nga jashtë vendit. Në fillim ka qenë e

vështirë për të ta perceptojë ardhjen e virusit në Kosovë dhe se gjithçka po mbyllej përdërisa situata çdo ditë e më shumë po bëhej më serioze. Mirëpo, në ballafaqimin e tij me grupin e parë të të karantinuarve, Genti mbanë mend momentin e mbathjes së veshjeve izoluese ku edhe kuptoi se ishte duke u ballafaquar direkt me një problem të madh, tanimë real dhe të prekshëm edhe për vendin tonë sepse deri atë kohë ato pamje ishin të njohura për të vetëm nga transmetimet televizive. E kështu filloi ndërveprimi me rreth 200-300 persona të rinj që karantinoheshin çdo ditë, të cilëve Genti së bashku me pjesëtarët tjerë vullnetarë duheshin të ju ofronin kontrolla rutinore të vazhdueshme. Për vullnetarët e qendrës së karantinës ka pasur raste kur qytetarë të caktuar kanë refuzuar të karantinohen dhe të cilët kanë ushtruar presion të madh psikologjik ndaj vullnetarëve, sulme verbale, e deri në ato fizike. Kjo nuk ka ndikuar në luhajtjen e vullnetit për të kryer punën e tyre vullnetare për 24 orë. Megjithatë, në bisedë me Gentin, ai tregon: “Ka qenë një rast vdekje në qendrën e karantinës, për të cilin jemi intervistuar nga komisioni parlamentar. Gjatë intervistimit na janë bërë pyetje të cilat e kanë nënvlerësuar punën tonë vullnetare. Nga aty e kam kuptuar se sa pak vlerësohet puna vullnetare në shoqërinë tonë.” Por, asnjë nga këto sfida nuk i kishte ndaluar vullnetarët e qendrës së karantinimit që të bëjnë punën e tyre deri në mbylljen e misionit të saj më 1 qershor 2020.

Grupit të vullnetarëve i'u bashkua edhe Dr. Besa Kolloni nga Opoja e Dragashit, e cila si mjekë e licencuar por e papunë kishte vendosur të zhvendosej me banim në Prishtinë vetëm për të ofruar kontributin e saj gjatë pandemisë. Qysh në fillim u bë pjesë e grupit të vullnetarëve me qëllim që të ju dal në ndihmë kolegëve, sistemit shëndetësor dhe qytetarëve të Kosovës. Ajo besonte se pandemia ishte edhe një situatë ku mjekët e rinj duhej të mbështetnin mjekët më të moshuar. Në fillim Besa u angazhua si vullnetare në IKSHPK duke ofruar shërbime telefonike, e më pastaj në mungesë të kapaciteteve humane i'u ofruar mundësia të trajnohej

në laboratorin e mikrobiologjisë për të kryer punën si laborante vullnetare për testimet RT-PCR. Në bisedë me Besën ajo thotë: “Puna vullnetare si laborante ka qenë një eksperiencë e veçantë për mua, e sidomos për faktin që kam qenë e ekspozuar direk me mostrat e pacientëve të infektuar. Ka qenë një eksperiencë stresuese, të cilën nuk e kisha imagjinuar.” Gjatë punës vullnetare Besa ishte angazhuar edhe në pikat kufitare dhe kështu me kohë fitoi eksperiencë të ndryshme, që e bëri koordinatore në qendrën e thirrjeve. Me modestinë e saj, ajo shprehet se secili vullnetar është koordinator dhe koordinues i punës brenda grupit punues.

Çdo ditë në kuadër të qendrës së thirrjeve realizohen rreth 2000 telefonata me qytetarët në nevojë. Dr. Adelina Muharremi nga Prishtina, vullnetare në qendrën e thirrjeve tregon se përkundër shumë sfidave tjera ka përjetuar edhe momente të vështira emocionale gjatë komunikimit me disa qytetarë. Ajo, veçon një rast kur e ka thirrur një qytetar për ta lajmëruar se ka rezultuar negativ në testimin RT-PCR dhe pastaj familjarët i janë përgjigjur në telefon duke i thënë: “Faleminderit shumë, por ka ndërruar jetë më herët”. Pikërisht, kjo tregon se me çfarë situata delikate janë ballafaquar vullnetarët tanë.

Poashtu, edhe Dr. Artina Pajaziti nga Prishtina i'u bashkua nga fillimi grupit të vullnetarëve, e cila filloi duke kontribuar në qendrën e thirrjeve ku bëhej triazhimi telefonik i qytetarëve, e më pastaj u angazhua edhe si mjekë në KI. Në bisedë me Artinën, ajo tregon se ishte infektuar nga kontakti me pacientë gjatë dhënies së shërbimeve mjekësore, e kjo kishte ndikuar që të prekeshin edhe familjarët e saj. Fatmirësisht, eksperiencia e madhe që krijoi përgjatë kontributit si mjekë në KI përveç se i shërbeu asaj për trajtimin e qindra e mijëra qytetarëve të hospitalizuar, i shërbeu edhe për trajtimin e familjarëve të saj. Artina thotë: “Edhe pse deri në vitin 2020 mundësitë e punësimit për mjek të rinjë kanë qenë shumë të ulëta, ne si mjek të rinjë por edhe studentët e mjekësisë kemi treguar gatishmëri të plotë për punë vullnetare duke rrezikuar edhe veten tonë. Kjo tregon për vullnetin e mirë dhe dëshirën për të mësuar edhe në rrethana dhe kushte të vështira”.

Grupit të vullnetarëve iu bashkua edhe Dr. Gramoz Bunjaku nga Prishtina, i cili kishte dy vite që kishte diplomuar por i papunë. Kështu që, në kohën kur filloi pandemia po ndjekte kursin e gjuhës gjermane me idenë e punësimit jashtë vendit. Në gjashtë muajt e parë të pandemisë Gramozin punoi vullnetarisht në qendrën e thirrjeve, e pastaj u angazhua si mjek në ambulancën specialistike të KI ku po kontrollonte rreth 400 pacientë në ditë. Për të ishte një sfidë e

madhe psikike, por edhe fizike saqë brenda pak muajsh kishte humbur 8 kg të peshës trupore. Në punën e tij në KI, Gramozin tregon se nuk e ka kursyer veten e tij duke qenë në dispozicion 24 orë për pacientët e hospitalizuar, poashtu, tregon se një periudhë me vet dëshirë futej i vetëm tek pacientet e hospitalizuar në mënyrë që t'i kursente stafin mjekësor që ishin më të vjetër në moshë. Në bisedë me Gramozin ai thotë: “Eksperiencia ime vullnetare gjatë pandemisë më ka dhënë mundësinë ta kuptoj më shumë veten time si mjek, deri në atë pikë që më ka ndikuar ta ndryshoj orientimin tim për fushën e specializimit. Kështu, kam vendosur që në të ardhmen të përcaktohem në specializim të sëmundjeve infektive apo anesteziologjisë”.

Ndërsa për Dr. Fjordë Berisha nga Suhareka është bërë një vit i angazhimit të saj në KI, brenda të cilit katër muajt e parë si vullnetare, e pastaj si mjekë e përgjithshme. Përgjatë punës vullnetare në KI, Fjorda dhe vullnetarët tjerë kanë mbledhur të dhëna statistikore rreth pacientëve, kanë përditësuar informatat për MSH, gradualisht janë kyçur edhe në testimin e pacientëve, kryerjen e vizitave rutinore të pacientëve dhe monitorimin e tyre. Fjorda i'u bashkua grupit të vullnetarëve sepse e konsideronte një obligim moral dhe profesional ndaj kolegëve dhe pacientëve. Në bisedë me Fjordën ajo thotë: “Klinika u bë shtëpia jonë e dytë. Punonim me orare të pacaktuara, shpesh na gdhinte mëngjesi dhe akoma e kishim vullnetin dhe motivin e hekurt për të vazhduar tutje. Por shpesh zgjoheshim me ankthin se një ditë pacient mund të ishin nëna, babai, motra apo vëllau ynë, apo edhe vetë”.

Si këto perspektiva vullnetare, ka edhe shumë të tjera të cilat kanë bërë dhe po bëjnë ndryshim në luftën kundër pandemisë. Prandaj, grupi vullnetar i mjekëve të rinjë dhe studentëve të fushave mjekësore përgjatë pandemisë përfaqëson një kuadër të veçantë të fuqisë punëtore në shëndetësi, të cilët kanë treguar një vetëdije të lartë etike dhe profesionale duke dalur në ndihmë si kapacitete njerëzore dhe profesionale për shëndetësinë kosovare, por në ndihmë edhe të qëllimeve globale shëndetësore. Me bindje të plotë mund të themi se edhe pse në kushte jo të mira, vullnetarët tanë kanë kryer të njëjtat punë dhe përgjegjësi sikur edhe kolegët e tyre në vendet e zhvilluara evropiane sepse i ka mbajtur të gjallë shpresa dhe vullneti. Në sfidat e shumta, ata kanë qëndruar të fortë edhe duke sakrifikuar nga vetja e tyre dhe duke guxuar të ballafaqohen direkt me rrezikun vetëm për të arritur qëllimin e tyre fisnik “misioni për të shpëtuar jetë”. Me qasjen e tyre pozitive përjetimet e tyre emocionale i kanë shëndrruar në pjekuri emocionale, ndërsa ndërveprimet e tyre me pacientë në përvoja profesionale. Angazhimi i tyre vullnetar i ka ndihmuar të vlerësojnë dhe kuptojnë rëndësinë e kontributit edhe nga perspektiva të reja, krejtësisht të paparashikueshme. Si rrjedhojë, në vendin tonë roli i tyre në kuadër të sistemit shëndetësor ka qenë dhe vazhdon të jetë i pazëvendësueshëm sepse pikërisht vullnetarët janë ata që i kanë dhënë “boost” të gjitha anëve të menaxhimit të pandemisë. Prandaj, puna vullnetare përfaqëson vullnetin më të pastër dhe altruist, të cilit duhet t'i jemi gjithëherë falënderues edhe në kohën kur këtë pandemi do ta kujtojmë si të kaluar.